

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ВІТЧИЗНЯНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Логвиненко Б. О., Уварова Н. В.

ВСТУП

Для будь-якої держави беззаперечною буде теза про те, що життя і здоров'я дітей виступають запорукою сталого розвитку та економічної стабільності. Діти є майбутнім, відправною точкою якого є сьогодні. Разом із тим, діти належать до уразливої групи населення, що додає важливості й відповідальності у забезпеченні їхніх прав у сфері охорони здоров'я.

Здоров'я є фундаментальною соціально-правовою категорією, яку не можна розглядати виключно у розрізі закріпленого статтею 49 Конституції України права¹. Під правом на охорону здоров'я потрібно розуміти можливість особи за необхідності отримати доступну медичну допомогу, якій кореспондує конституційно закріплений обов'язок держави створити умови, спрямовані на фінансування та організацію надання медичної допомоги, реалізацію програм медичних гарантій, профілактику захворювань, реабілітацію, санаторно-курортне лікування, паліативну допомогу тощо².

В уявленні про здоров'я поєднуються його індивідуальна та громадська складові, національна система охорони здоров'я та міжнародні стандарти, нормативно-правова основа та державні гарантії реалізації, фізичний і психічний компоненти. Так само потрібно зважати на те, що здоров'я тісно пов'язане з санітарно-епідемічним благополуччям, екологією та чистим довкіллям, охороною праці та навчання, безпекою харчової продукції, тощо.

Насамкінець, здоров'я не можна придбати, його можна лише зберегти та поліпшити. У цьому й полягає найвищий обов'язок держави, особливо тоді, коли йдеться про охорону здоров'я дітей.

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).

² Логвиненко Б. О. Провадження в справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я: навч. посіб./ Б. О. Логвиненко. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. С. 17.

1. Національний вимір захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я

Право на охорону здоров'я належить до фундаментальних прав людини, що зумовлює його належну репрезентацію у національному законодавстві. Враховуючи предмет нашого дослідження, нормативно-правова основа захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я в національному вимірі, буде представлена двома групами законодавства. По-перше, суто «медичним» законодавством, а по-друге – нормативно-правовими актами, що стосуються охорони дітей і дитинства в Україні.

Так, у статті 49 Конституції України Стаття проголошено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя³.

Поряд із Конституцією України доцільно згадати титульний закон у сфері охорони здоров'я – Основи законодавства України про охорону здоров'я 1992 року, в яких визначено правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, врегульовано суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості⁴. Зауважимо, що Розділ VII вищезгаданих Основ (статті 57–66) цілком присвячений охороні здоров'я матері та дитини, тоді як право на охорону здоров'я визначене у статті 6. Згідно з ним, кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: а) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; в) санітарно-епідемічне благополуччя території

³ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁴ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

і населеного пункту, де він проживає; г) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; д) кваліфіковану медичну та реабілітаційну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря та фахівця з реабілітації, вибір методів лікування та реабілітації відповідно до рекомендацій лікаря та фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я; е) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; є) участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в сфері охорони здоров'я; ж) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством; з) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; и) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди; ї) оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; й) можливість проведення незалежної медичної експертизи відповідного типу у разі незгоди громадянина з висновком державної медичної експертизи, застосування до нього запобіжного заходу як до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, примусових заходів медичного характеру, примусового лікування, примусової госпіталізації та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я порушуються права громадянина України на охорону здоров'я; к) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду; л) інформування про доступні медичні та реабілітаційні послуги із застосуванням телемедицини і теле-реабілітації.

Цитованою статтею 6 основ також визначено, що Законами України можуть бути визначені й інші права громадян у сфері охорони здоров'я. Крім викладеного, громадянам України, які перебувають за кордоном, гарантується право на охорону здоров'я у формах і обсязі, передбачених міжнародними договорами, в яких бере участь Україна⁵.

Щодо інших актів законодавства, де можуть бути визначені інші права у сфері охорони здоров'я, потрібно вказати на Цивільний кодекс України, окремі статті безпосередньо стосуються прав у сфері охорони

⁵ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

здоров'я: стаття 282 «Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю», стаття 283 «Право на охорону здоров'я», стаття 284 «Право на медичну допомогу», стаття 285 «Право на інформацію про стан свого здоров'я», стаття 286 «Право на таємницю про стан здоров'я» та стаття 287 «Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я»⁶.

Сфера праці також безпосередньо пов'язана із охороною здоров'я, про що свідчить, наприклад стаття 169 «Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій» Кодексу законів про працю України. Згідно цієї статті роботодавець зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року. Перелік професій, працівники яких підлягають медичному оглядові, термін і порядок його проведення встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці⁷.

До основних актів національного законодавства щодо охорони здоров'я дітей також потрібно віднести Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» 2017 року, в якому були втілені у життя положення щодо запровадження в Україні системи медичного страхування та програм медичних гарантій для фізичних осіб⁸.

Стосовно фармацевтичної складової права на охорону здоров'я, доцільно звернутися до Закону України «Про лікарські засоби» 1996 року. У статті 8 цього закону передбачено захист прав пацієнта (добровольця). Так, клінічні випробування лікарських засобів проводяться за участю повнолітньої дієздатної особи – пацієнта (добровольця) у разі наявності її письмової згоди на участь у проведенні таких випробувань. Клінічні випробування лікарських засобів за участю малолітньої або неповнолітньої особи можуть проводитися лише у разі, якщо відповідний лікарський засіб призначений для

⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁷ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁸ Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 15.10.2022).

лікування дитячих захворювань або якщо метою клінічних випробувань є оптимізація дозування чи режиму застосування лікарського засобу відповідно для малолітніх або неповнолітніх осіб. Клінічні випробування лікарських засобів за участю малолітньої або неповнолітньої особи, метою яких є оптимізація дозування чи режиму застосування лікарського засобу для таких осіб, проводяться після завершення клінічних випробувань відповідних лікарських засобів за участю повнолітніх дієздатних осіб. Клінічні випробування лікарських засобів за участю малолітньої особи можуть проводитися у порядку, передбаченому законом, за наявності письмової згоди її батьків та за умови надання малолітній особі відповідної інформації в доступній для неї формі, а за участю неповнолітньої особи – у разі наявності її письмової згоди та письмової згоди її батьків. У разі проведення клінічних випробувань за участю малолітніх та неповнолітніх осіб відповідна інформація направляється до органів опіки та піклування за місцем постійного проживання таких осіб у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. При цьому, забороняється проведення клінічних випробувань лікарських засобів за участю малолітньої або неповнолітньої особи, яка позбавлена батьківського піклування, усиновленої дитини або дитини-сироти⁹.

До першої групи законодавства можна віднести Закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» 1994 року¹⁰ та «Про захист населення від інфекційних хвороб» 2000 року¹¹, актуальність яких зростає у зв'язку із зв'язку організацією протидії пандемії COVID-19 в Україні, зокрема, у частині введення карантинних обмежень та визначення мінімального віку особи, яка підлягає добровільній вакцинації.

Відмітимо, що в Україні діти від 12 років можуть щепитися від COVID-19 вакциною Comirnaty від Pfizer-BioNTech за умови наявності в них усіх обов'язкових рутинних щеплень (згідно з наказом МОЗ від 16.09.2011 № 595). Відповідні рекомендації розроблено Національною технічною групою експертів з імунопрофілактики та ухвалено наказом МОЗ від 13.10.2021 № 2234. Для того, щоби щепити від коронавірусної хвороби дитину віком від 12 років, необхідно надати довідку форми

⁹ Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 № 123/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).

¹⁰ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

¹¹ Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 № 1645-ІІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 15.10.2022).

063/о (карта профілактичних щеплень), що підтверджує наявність у неї всіх рутинних щеплень згідно з Національним календарем щеплень. Вакцинація дітей та підлітків відбувається: а) для дітей 12–13 років – за згодою батьків, відповідно до статті 43 Основ законодавства про охорону здоров'я; б) для дітей 14–17 років – на підставі власного рішення дитини про вакцинацію¹².

Насамкінець, зауважимо на Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002¹³.

До другої, умовно виділеної групи законодавства слід включити Сімейний кодекс України, згідно ч. 2 статті 150 якого, батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток¹⁴.

У свою чергу, Закон України «Про охорону дитинства» від 2001 року, визначає у статті 6 «Право на життя та охорону здоров'я». Відповідно до неї, кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я. Держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя. З цією метою держава вживає заходів щодо: зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності; забезпечення надання необхідної медичної допомоги всім дітям; боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі шляхом надання дітям доступу до достатньої кількості якісних харчових продуктів та чистої питної води; створення безпечних і здорових умов праці; надання матерям належних послуг з охорони здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди; забезпечення

¹² Як вакцинувати дітей віком 12+ проти Covid-19. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». 20.12.2021. URL: <https://www.phc.org.ua/news/yak-vakcinuvati-ditey-vikom-12-proti-covid-19> (дата звернення 20.10.2022).

¹³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу): Рішення від 29.05.2002 № 10-рп/2002. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. № 3. С. 19.

¹⁴ Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, інформацією щодо охорони здоров'я і здорового харчування дітей, переваг грудного вигодовування, гігієни, санітарних умов проживання дітей та запобігання нещасним випадкам; розвитку просвітницької роботи, послуг у галузі планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я; пільгового забезпечення дітей ліками та харчуванням у порядку, встановленому законодавством¹⁵.

Насамкінець, Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» 2001 року, визначає у статті 6 однією зі сфер здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю – оздоровчу сферу¹⁶.

У цілому можна констатувати, що законодавство України на належному рівні регулює права дітей у сфері охорони здоров'я. До певних недоліків поточного стану правового регулювання слід віднести неузгодженість окремих положень та велику кількість підзаконних нормативно-правових актів, що ускладнюють правореалізацію у сфері охорони здоров'я. Вирішення цієї ситуації вбачається можливим за рахунок кодифікації медичного законодавства, а також приведення національного законодавства у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

2. Міжнародні стандарти захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я

Як і на національному рівні, міжнародні стандарти захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я створюють правову основу для вироблення єдиних підходів у досліджуваному напрямку. Враховуючи розвиток України, спрямований на членство в Європейському Союзі, відповідність міжнародним стандартам набуває невідкладного значення.

Застосуємо умовний поділ міжнародного законодавства, залежно від спрямування дії нормативно-правового акту: на охорону здоров'я та на охорону прав дитини.

Отже, серед міжнародних документів, які визначають права людини у сфері охорони здоров'я можна вказати на Лісабонську декларацію з прав пацієнта, прийняту Всесвітньою медичною асоціацією 01.10.1981 в м. Лісабон (Португалія). Декларація закріплює наступні права пацієнта: а) право вільно вибрати свого лікаря; б) право отримувати допомогу від лікаря, який вільний від будь-яких

¹⁵ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

¹⁶ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 № 2558-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

зовнішніх впливів при винесенні своїх клінічних або етичних рішень; в) право погодитися або відкинути лікування після отримання адекватної інформації; г) право очікувати, що його лікар буде поважати конфіденційний характер медичних і особистих відомостей про нього; д) право померти з гідністю; е) право прийняти або відхилити духовну і моральну підтримку, включаючи допомогу священнослужителя відповідної конфесії¹⁷.

Сюди ж слід віднести Конвенцію про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) (ETS-164) із додатковими протоколами. Приміром, у статті 5 цієї Конвенції визначено загальне правило наступного змісту: «Будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи. Такій особі заздалегідь надається відповідна інформація про мету і характер втручання, а також про його наслідки та ризики. Відповідна особа у будь-який час може безперешкодно відкликати свою згоду»¹⁸.

Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби № 130 передбачає у статті 10 категорії осіб, на яких поширюється медичне забезпечення в разі настання страхових випадків, а саме: 1) або всі, хто працює за наймом, включаючи учнів, а також їхні дружини та діти; 2) або встановлені категорії економічно активного населення, які становлять в загальній кількості не менше ніж 75 % всього економічно активного населення, а також дружини та діти осіб, що належать до вищезгаданих категорій; 3) або встановлені категорії жителів, що становлять в загальній кількості не менше ніж 75 % усіх жителів¹⁹.

Стосовно рівного доступу до медичної допомоги варто вказати на Положення щодо доступності медичної допомоги, прийняте 40-ю Все-світньою медичною асамблеєю у Відні (Австрія) у вересні 1988 року²⁰.

¹⁷ Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта: Всесвітня медична асоціація: Міжнародний документ від 01.10.1981. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/Mijn_Stand_2.pdf (дата звернення 20.10.2022).

¹⁸ Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: Рада Європи: Міжнародний документ від 04.04.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text (дата звернення 20.10.2022).

¹⁹ Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби № 130. Міжнародна організація праці: Міжнародний документ від 25.06.1969 № 130. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення 20.10.2022).

²⁰ Положення щодо доступності медичної допомоги. Всесвітня медична асамблея: Міжнародний документ від 01.09.1988. URL: <https://xn--80aagahqwiybe8an.com/asotsiatsiya-medichna-vsesvitnya/polojenie-akademicheskikh-sanktsiyah-ili--20005.html> (дата звернення 20.10.2022).

Окремих аспектів охорони здоров'я стосується Рекомендація № R(88)7 Комітету міністрів Ради Європи «Про освіту з питань охорони здоров'я в школі та роль і підготовку вчителів». Так, до освіти з питань охорони здоров'я входить: 1) надання щонайповнішої інформації про фактори, які впливають на здоров'я; 2) роз'яснення взаємозв'язків, що існують між здоров'ям і фізичним, психічним та соціальним оточенням; 3) розвиток індивідуальної, сімейної та колективної обізнаності й почуття відповідальності за здоров'я; 4) заохочення відповідального ставлення і способів життя, що сприяють здоров'ю²¹.

Наступним документом слід зазначити Гельсінську декларацію Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження», як констатування етичних принципів медичних досліджень за участю людини в якості об'єкта дослідження, включаючи дослідження на людських матеріалах та даних, які можна ідентифікувати²².

Насамкінець, зауважимо на чотирьох найбільш відомих міжнародних документах, що стосуються поряд з іншим, питань захисту права на охорону здоров'я: Європейська соціальна хартія (переглянута), прийнята Радою Європи від 03.05.1996²³, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966²⁴, Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950²⁵ та Загальна декларація прав людини від 10.12.1948²⁶.

Переходячи до групи міжнародного законодавства, спрямованого на захист дитини та дитинства, варто згадати Декларацію прав дитини від 20.11.1959, відповідно до статті 24 якої, Держави-учасниці

²¹ Про освіту з питань охорони здоров'я в школі та роль і підготовку вчителів: Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи. Рада Європи: Міжнародний документ від 18.04.1988 № R(88)7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_722#Text (дата звернення 20.10.2022).

²² Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження»: Всесвітня медична асоціація: Міжнародний документ від 01.06.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005#Text (дата звернення 20.10.2022).

²³ Європейська соціальна хартія (переглянута): Рада Європи: Міжнародний документ від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення 20.10.2022).

²⁴ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ООН: Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 20.10.2022).

²⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Рада Європи: Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 20.10.2022).

²⁶ Загальна декларація прав людини: ООН: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 20.10.2022).

визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я і засобами лікування хвороб та відновлення здоров'я²⁷.

Права дитини визначені Конвенцією, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1989. Зокрема, у ч. 1 статті 24 закріплено, що Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я²⁸.

Зауважимо, що акцент на підлітковому віці, як особливому періоду розвитку дитини відображений у Зауваженні загального порядку № 20, прийнятому у вересні 2016 року Комітетом ООН з прав дитини. З прийняттям цього Зауваження держави отримали доступ до докладних інструкцій про заходи, необхідні для забезпечення реалізації прав дітей у підлітковому віці. Зауваження загального порядку № 20 (2016) підкреслює важливість заснованого на правах людини підходу, який включає в себе: визнання і повагу до гідності та прав підлітків; сприяння забезпеченню оптимального здоров'я, благополуччя і розвитку; прихильність справі заохочення, захисту і здійснення прав людини, без дискримінації²⁹.

На підставі викладеного можна підсумувати, що міжнародні стандарти захисту прав дитини у сфері охорони здоров'я розглядають дитину як суб'єкта, що може зазнати додаткових ризиків в ході реалізації власних прав і свобод. Для належного правового врегулювання цього питання приймаються спеціалізовані міжнародні документи, або передбачаються окремі норми у міжнародних документах загальної дії, що стосуються захисту відповідних прав і свобод дітей, зокрема, підлітків.

3. Правове регулювання захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я в Україні: окремі аспекти

Належний захист прав дітей у сфері охорони здоров'я представляє собою складне завдання для будь-якої держави, що обумовлено комплексністю права на охорону здоров'я, а також розмаїттям складових медичної діяльності.

²⁷ Декларація прав дитини: ООН : Міжнародний документ від 20.11.1959. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU59001D> (дата звернення 20.10.2022).

²⁸ Конвенція про права дитини: ООН : Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 20.10.2022).

²⁹ Зауваження Загального порядку ООН № 20. URL: <https://knowledge.org.ua/zamechanie-obshhego-porjadka-20-2016/> (дата звернення 20.10.2022).

Враховуючи ці особливості та спираючись на ключовий документ у сфері охорони здоров'я в Україні – Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи), зупинимось на окремих аспектах захисту таких прав дітей.

Піклування про зміцнення та охорону здоров'я дітей і підлітків. Зазначений аспект закріплений у статті 59 Основ³⁰. Обов'язок піклуватися про здоров'я своїх дітей, їх фізичний та духовний розвиток, ведення ними здорового способу життя покладається на батьків. У разі порушення цього обов'язку, якщо воно завдає істотної шкоди здоров'ю дитини, винні у встановленому порядку можуть бути позбавлені батьківських прав³¹.

Важливо відмітити, що відповідно до статті 164 Сімейного кодексу України, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; 3) жорстоко поводяться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини³².

Потрібно додати, що права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини визначені у ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» 2001 року³³.

Забезпечення дітей і підлітків медичною допомогою. Відповідно до статті 60 Основ³⁴, медична допомога дітям надається закладами охорони здоров'я та лікарями, що провадять господарську діяльність з медичної практики як фізичні особи – підприємці. До державних

³⁰ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022)

³¹ Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ: ВД «Дакор», 2021. 272 с. С. 201.

³² Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ Відомості Верховної Ради України від 31.05.2002. 2002. № 21, ст. 135.

³³ Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України* від 27.07.2001. 2001. № 30, ст. 142.

³⁴ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022)

дитячих санаторіїв путівки дітям надаються безплатно. Діти і підлітки перебувають під диспансерним наглядом³⁵.

Медична допомога як невід'ємна складова права на охорону здоров'я, передбачає можливість направлення дітей на санаторно-курортне лікування в санаторно-курортні заклади, що закріплено наказом МОЗ України від 12.01.2009 № 4³⁶. Виключення становлять санаторно-курортні заклади туберкульозного профілю.

Крім того, діти і підлітки перебувають під диспансерним наглядом, що означає проведення обов'язкових медичних профілактичних оглядів учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Це врегульовано наказом МОЗ України від 16.08.2010 № 682 «Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Форма 086-1/о)»³⁷. Слід наголосити на тому, що учням, у яких відсутні обов'язкові профілактичні щеплення згідно українського календаря щеплень, може бути відмовлено у видачі довідки за формою 086-1/о.

У свою чергу, відповідно до Порядку медичного обслуговування дітей у дошкільному навчальному закладі, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2002 № 826, обов'язкові медичні огляди дітей дошкільного навчального закладу здійснюють медичні працівники (лікарі, молодші спеціалісти, які мають медичну освіту) у лікувально-профілактичному закладі за територіальним принципом або у дошкільному навчальному закладі за наявності відповідної матеріально-технічної бази у порядку і складі, встановлених Міністерством охорони здоров'я³⁸.

Державна допомога громадянам у здійсненні догляду за дітьми з дефектами фізичного або психічного розвитку. Згідно статті 63 Основ³⁹, діти з дефектами фізичного або психічного розвитку, які потребують медико-соціальної допомоги і спеціального догляду, за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, можуть утримуватися в

³⁵ Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с. С. 203.

³⁶ Про направлення дітей на санаторно-курортне лікування в санаторно-курортні заклади (крім туберкульозного профілю) : Наказ МОЗ України від 12.01.2009 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-09/print> (дата звернення 20.10.2022).

³⁷ Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Форма 086-1/о) : Наказ МОЗ України від 16.08.2010 № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0794-10/print> (дата звернення 20.10.2022).

³⁸ Про затвердження Порядку медичного обслуговування дітей у дошкільному навчальному закладі : Постанова КМУ від 14.06.2002 № 826. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826-2002-%D0%BF/print> (дата звернення 20.10.2022).

³⁹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022)/

будинках дитини, дитячих будинках та інших спеціалізованих дитячих закладах за державний рахунок. Сім'ям або особам та закладам, на утриманні яких перебувають такі діти, надається медико-соціальна допомога у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України⁴⁰.

Варто наголосити, що відповідно до статті 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» 2000 року, право на державну соціальну допомогу мають особи з інвалідністю з дитинства і діти з інвалідністю віком до 18 років⁴¹. Влаштування до будинків-інтернатів дітей-інвалідів та інвалідів до молодіжного відділення дитячого будинку-інтернату здійснюється на підставі наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 02.04.2008 № 173 «Про затвердження типових положень про дитячий будинок-інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату системи праці та соціального захисту населення»⁴². При цьому до будинку-інтернату приймаються на державне утримання діти від 4 до 18 років з вадами фізичного або розумового розвитку та молоді віком від 18–35 – інваліди I та II груп, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового обслуговування та медичної допомоги за наявності медичного висновку⁴³.

Крім викладеного, Кабінетом міністрів України встановлено Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, що затверджено відповідною постановою від 03.02.2021 № 79, зазначеним Порядком визначено умови призначення і виплати, перелік документів, необхідних для призначення: а) державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства або дітям з інвалідністю віком до 18 років; б) надбавок на догляд за особами з інвалідністю з дитинства або дітьми з інвалідністю віком до 18 років; в) допомоги на поховання особи з інвалідністю з дитинства або дитини з інвалідністю віком до 18 років⁴⁴.

⁴⁰ Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с. С. 209.

⁴¹ Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16.11.2000 № 2109-III. *Відомості Верховної Ради України*. 05.01.2001. 2001. № 1, ст. 2.

⁴² Типове положення про молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату : Наказ Мінпраці України від 02.04.2008 № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0676-08/print> (дата звернення 20.10.2022).

⁴³ Влаштування до будинків-інтернатів дітей-інвалідів та інвалідів до молодіжного відділення дитячого будинку-інтернату. URL: <https://pechersk.kyivcity.gov.ua/content/vlashtuvannya-do-budynkivinternativ-diteyinvalidiv-ta--invalidiv-do-molodizhnogo-viddilennya-dyuyachogo-budynkuinternatu.html> (дата звернення 20.10.2022).

⁴⁴ Деякі питання призначення і виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Постанова КМУ від 03.02.2021 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2021-p/print> (дата звернення 20.10.2022).

Безпосередньо пов'язане з охороною здоров'я дітей питання контролю за трудовим і виробничим навчанням та умовами праці підлітків, що передбачено статтею 65 Основ⁴⁵. Згідно законодавчої норми, виробниче навчання підлітків дозволяється відповідно до законодавства за тими професіями, які відповідають їх віку, фізичному і розумовому розвитку та стану здоров'я. Трудове та виробниче навчання здійснюється під систематичним медичним контролем. Контроль за умовами праці підлітків, а також проведенням спеціальних заходів, спрямованих на запобігання захворюванням підлітків, здійснюють органи і заклади охорони здоров'я разом з власниками підприємств, установ, організацій, а також органами управління освітою, громадськими організаціями⁴⁶.

Перш за все тут потрібно згадати статтю 43 Конституції України, якою проголошено право кожного на належні, безпечні і здорові умови праці. Причому у частині другій цієї статті закріплено заборону використання праці неповнолітніх осіб на небезпечних для їхнього здоров'я роботах⁴⁷.

Окрім цього, національним трудовим законодавством уточнено конституційні положення стосовно дитячої праці. Так, заборонено застосовувати працю неповнолітніх осіб на важких роботах та на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Це визначено статтею 190 Кодексу законів про працю України⁴⁸ та статтею 11 Закону України «Про охорону праці» 1992 року⁴⁹.

В цьому аспекті слід наголосити на тому, що за статтею 199 Кодексу законів про працю України «Розірвання трудового договору з неповнолітнім на вимогу його батьків або інших осіб», батьки, усиновителі і піклувальники неповнолітнього, а також державні органи та службові особи, на яких покладено нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, мають право вимагати розірвання трудового договору з неповнолітнім, у тому числі й строкового, коли

⁴⁵ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁴⁶ Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ: ВД «Дакор», 2021. 272 с. С. 214.

⁴⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁴⁸ Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 17.12.1971. 1971. Додаток до № 50.

⁴⁹ Про охорону праці Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 08.12.1992. 1992. № 49, ст. 668.

продовження його чинності загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси⁵⁰. Таким чином безпекові питання праці також враховують здоров'я особи, як надважливу соціальну цінність, що відображено у можливості припинити трудові відносини, якщо здоров'ю дитини загрожує небезпека.

Останнім, виокремленим нами аспектом правового регулювання захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я є *проведення обов'язкових медичних оглядів працюючих підлітків*, що закріплено статтею 66 Основ⁵¹.

Відповідно до зазначеної статті, медичний огляд підлітків є обов'язковим для вирішення питання про прийняття їх на роботу. Медичні огляди працюючих підлітків повинні проводитись регулярно, але не рідше одного разу на рік⁵².

Потрібно вказати на те, що медичні огляди працюючих підлітків передбачені Конвенцією про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці на непромислових роботах, підписаною Міжнародною організацією праці у 1946 році. У відповідності до статі 2 зазначеної Конвенції, діти і підлітки молодші за 18 років, не будуть прийматися на роботу або працювати на непромислових підприємствах, якщо внаслідок ретельного медичного огляду не буде встановлено, що вони придатні до такої роботи. Медичний огляд з метою з'ясування придатності до праці проводиться кваліфікованим лікарем, який діє з ухвали компетентної влади, і засвідчується або медичною посвідкою, або позначкою на дозволі про допуск до роботи, або записом у трудовій книжці⁵³.

Також, згідно статті 191 Кодексу законів про працю України, усі особи молодше 18 років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові⁵⁴. Так само, Закон України «Про охорону праці» 1992 року визначає особливості фінансування та організації проведення попередніх (при прийнятті на

⁵⁰ Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 17.12.1971. 1971. Додаток до № 50.

⁵¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

⁵² Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ: ВД «Дакор», 2021. 272 с. С. 217.

⁵³ Конвенція про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці на непромислових роботах № 78: Міжнародний документ. Міжнародна організація праці. від 09.10.1946 № 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_127/print (дата звернення 20.10.2022).

⁵⁴ Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 17.12.1971. 1971. Додаток до № 50.

роботу) та періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників⁵⁵.

ВИСНОВКИ

За результатами власного дослідження можна зробити висновок про те, що як на національному, так і на міжнародному рівнях утворено належні правові засади для забезпечення прав дітей у сфері охорони здоров'я. Певні складності тут обумовлені низкою чинників, що стосуються оновлення та приведення у відповідність до європейських стандартів національного законодавства. Також сюди слід віднести такі тимчасові дестабілізуючі чинники, як триваюча трансформація національної системи охорони здоров'я з її приведенням до моделі медичного страхування, а також збройна агресія проти України з боку російської федерації.

Права дітей у сфері охорони здоров'я не тільки повною мірою відповідають правам людини в зазначеній царині, але й передбачають додаткові правові інструменти для гарантування всебічної реалізації ними таких прав.

У підсумку можна погодитись із позицією К. Маркуш відносно того, що національне законодавство сьогодні не має офіційного визначення терміну «підліток». За національним законодавством всі особи до досягнення ними 18 річного віку є неповнолітніми, причому дітей до 14 років називають малолітніми, а з 14 до 18 років – безпосередньо неповнолітніми. Так само в Україні не уніфікований вік деліктоздатності для фізичних осіб. Наприклад, для адміністративної відповідальності він становить досягнення особою 16 років, тоді як для кримінальної відповідальності за певні види злочинів – 14 років. При цьому для міжнародного законодавства ключовими поняттями є «дитина» та «підліток», а не «неповнолітня особа». Внаслідок зазначеного термінологічного дисонансу між національними та міжнародними нормами, реалізація державної політики щодо підлітків в Україні дещо ускладнена⁵⁶. Втім, не можна не вказати на низку позитивних тенденцій, що стосуються активізації законопроектної роботи у цьому напрямку.

АНОТАЦІЯ

Проблема належного забезпечення прав дитини на національному та міжнародному рівнях не втрачає своєї актуальності у XXI столітті.

⁵⁵ Про охорону праці Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 08.12.1992. 1992. № 49, ст. 668.

⁵⁶ Маркуш Каталіна. Що таке підлітковий вік? Скільки він триває? URL: <https://nauka.ua/card/hto-taki-pidlitki> (дата звернення 20.10.2022).

Охорона прав дітей потребує системної роботи всіх уповноважених суб'єктів щодо формування та реалізації державної ювенальної політики. Діти належать до уразливих груп населення, що вимагає наявності додаткових правових інструментів для захисту і охорони їх прав у сфері охорони здоров'я. Захист прав дітей у сфері охорони здоров'я передбачає відповідність національним та міжнародним стандартам. Права дітей у сфері охорони здоров'я відображають різноманітні складові здоров'я, як комплексної соціально-правової категорії. Національні та міжнародні стандарти захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я закріплені у нормативно-правових актах, й умовно поділяються на ті, що стосуються права на охорону здоров'я, а також ті, що визначають права дітей та підлітків. Звернуто увагу на те, що окремі аспекти охорони прав дітей у сфері охорони здоров'я на національному рівні уточнені і деталізовані в підзаконних нормативно-правових актах. Вказано на необхідність оновлення національного законодавства щодо охорони прав дітей у сфері охорони здоров'я та його приведення у відповідність до міжнародних, зокрема, діючих в Європейському Союзі стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).
2. Логвиненко Б. О. Провадження в справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я: навч. посіб. / Б. О. Логвиненко. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 106 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.10.2022).
5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 15.10.2022)
6. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 15.10.2022)
7. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 № 123/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022)
8. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

9. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 № 1645-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 15.10.2022).

10. Як вакцинувати дітей віком 12+ проти Covid-19. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». 20.12.2021. URL: <https://www.phc.org.ua/news/yak-vakcinuvati-ditey-vikom-12-proti-covid-19> (дата звернення 20.10.2022)

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) : Рішення від 29.05.2002 № 10-рп/2002. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. № 3.

12. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

13. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

14. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 № 2558-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення 20.10.2022).

15. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта: Всесвітня медична асоціація : Міжнародний документ від 01.10.1981. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/Mijn_Stand_2.pdf (дата звернення 20.10.2022).

16. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: Рада Європи : Міжнародний документ від 04.04.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text (дата звернення 20.10.2022).

17. Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби № 130. Міжнародна організація праці : Міжнародний документ від 25.06.1969 № 130. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення 20.10.2022).

18. Положення щодо доступності медичної допомоги. Всесвітня медична асамблея : Міжнародний документ від 01.09.1988. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/asotsiatsiya-medichna-vsесvitnya/polojenie-akademicheskikh-sanktsiyah-ili--20005.html> (дата звернення 20.10.2022).

19. Про освіту з питань охорони здоров'я в школі та роль і підготовку вчителів: Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи.

Рада Європи : Міжнародний документ від 18.04.1988 № R(88)7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_722#Text (дата звернення 20.10.2022).

20. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження»: Всесвітня медична асоціація : Міжнародний документ від 01.06.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005#Text (дата звернення 20.10.2022).

21. Європейська соціальна хартія (переглянута): Рада Європи : Міжнародний документ від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення 20.10.2022).

22. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ООН : Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 20.10.2022).

23. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Рада Європи : Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 20.10.2022).

24. Загальна декларація прав людини: ООН : Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 20.10.2022).

25. Декларація прав дитини: ООН : Міжнародний документ від 20.11.1959. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU59001D> (дата звернення 20.10.2022).

26. Конвенція про права дитини: ООН : Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 20.10.2022).

27. Зауваження Загального порядку ООН № 20. URL: <https://knowledge.org.ua/zamechanie-obshhego-porjadka-20-2016/> (дата звернення 20.10.2022).

28. Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с.

29. Про направлення дітей на санаторно-курортне лікування в санаторно-курортні заклади (крім туберкульозного профілю) : Наказ МОЗ України від 12.01.2009 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-09/print> (дата звернення 20.10.2022).

30. Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Форма 086-1/о) : Наказ МОЗ України від 16.08.2010 № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0794-10/print> (дата звернення 20.10.2022).

31. Про затвердження Порядку медичного обслуговування дітей у дошкільному навчальному закладі : Постанова КМУ від 14.06.2002

№ 826. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826-2002-%D0%BF/print> (дата звернення 20.10.2022).

32. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16.11.2000 № 2109-III. Відомості Верховної Ради України від 05.01.2001. 2001. № 1, ст. 2.

33. Типове положення про молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату : Наказ Мінпраці України від 02.04.2008 № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0676-08/print> (дата звернення 20.10.2022).

34. Влаштування до будинків-інтернатів дітей-інвалідів та інвалідів до молодіжного відділення дитячого будинку-інтернату. URL: <https://pechersk.kyivcity.gov.ua/content/vlashtuvannya-do-budynkiv-internativ-diteyinvalidiv-ta--invalidiv-do-molodizhnogo-viddilennya-dytya-chogo-budynkuinternatu.html> (дата звернення 20.10.2022).

35. Деякі питання призначення і виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Постанова КМУ від 03.02.2021 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2021-p/print> (дата звернення 20.10.2022).

36. Про охорону праці Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 08.12.1992. 1992. № 49, ст. 668.

37. Конвенція про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці на непромислових роботах № 78 : Міжнародний документ. Міжнародна організація праці. від 09.10.1946 № 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_127/print (дата звернення 20.10.2022).

38. Маркуш Каталіна. Що таке підлітковий вік? Скільки він триває? URL: <https://nauka.ua/card/hto-taki-pidlitki> (дата звернення 20.10.2022).

Information about the authors:

Lohvynenko Borys Oleksiyovych,

Doctor of Law, Professor of the Department of Administrative Law,
Process and Administrative Activity
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Uvarova Nataliia Volodymyrivna,

Doctor of Law,
Associate Professor of the Department of Civil Law and Process
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine